

GARLAWAJ YŇ GAYY

Kyssa

Ugurlynyň ýasaýan dünýäsinde-de “ýagşy ýigidiň ady köp” bolsa, gowy görülýän bolara çemeli. Şonuň üçinem, oňa “Ugurly” diýseňem “Hä!” berýär — “Ugursyz” diýseňem. “Ugralp” diýseň-ä, iküç gezek “Hä” berýär. Hiç zat diýmeseňem, öz-özi geň galyp, özüne “Hä?!” diýyär.

Obada “Ugurly Alp” bolanam özüň bolma! Öz döwrüň üstünden telim asyr geçensoň! Indi seni her öňýeten oýnajak:

— Ugurly ha-aw! Ugurlyjyk ha-a-aw! Haý, Ugursyz ha-a-aw! Ugralp han-o-ow!

— Hä! Ho-ow!

— Haý, daşmyzy duşman, dagymyzy duman alandyr-la ha-aw! Haý, ýetişewergin-ha-ha-aw!

Ugurly ýene öňküleri ýaly syçrap turup, bir bökende, “Gyratyň” gerşinde häzir boldy, dembermez gylyjyny syryp, atyna bir gamçy urdy-da, “Ýa Alla!” diýip, duşman ýygynna tarap at goýdy. Şol barmaşa, lummurdap akyp ýatan däli derýa munuň öňüne kese boldy. Ugurly jup aýly gamçyny bir şuwladanda, “Gyrat” segräp, asmana göterildi. Ýöne, ýa-ha idi-yssuwady kemräk bolupdyr, ýa-da bakysy aşarak düşüpdir, garaz, janawar, derýanyň o kenaryna edil ýetäýmän, bir ädim bări ýanyna pagşyldap düşdi. “Atdan” tüwdürilen Ugurlynyň maňlaýy kenarda Zulman kempiriň dişi ýaly aňňalyp duran ýeke daşa ras degdi-de, biziň Ugurhan Alp özünden gitdi. Az ýatdymy, köp ýatdymy — bir zaman gözünü açdy. Görse, Gyrat küje, gylyç küje... Bir ýyrtyk balak, bir ýeňiýoluk köýnek, birem ýalaňaç syryk. Onsoň Ugurly tükge düşüp, şol hälki daşa maňlaýyny urup, hünübırýan aglady:

— Wah, men nirelere, nä günlerе düşdüm?! Ýaşyl zümerretden köşgi-eýwanym, tylladan tagtym, astymda Gyratym, dembermez düýrme gylyjym, telim lek agyr goşunym bardy. Hany olar? Olar nirede, men nirede? Beýdip, bir dem salymda baryndan el ýuwup oturybir ýaly, men näme günä etdim, eziz Allam?!

Men-men diýen begler-hanlar hol garagörnümde atdan düşüp, her ädimde iki epilip, tagzym edişip, salama gelerdiler. Hersiniň getiren üsti sylag-serpaýly düýelerini sanamagam meniň wezir-wekillerime uzakly gün iş bolardy. Hany ol begler, hany ol düýeler? Haýsy alamanyň awy boldular?

Dek düýnem gaşymda hür-perizatlar sallanyşyp, sülmüreşip, näz edişip, gaş kakyşyp, meniň göwnümi tapjak bolşup, dert-azardylar. Hany meniň ol perizatlarym? Haýsy döw alyp gitdi, haýsy melgun galasyna gabady?

Ýa bu zatlar düýşümmi ýa öňküler düýşümmidi? Ýa men bir jadygöýüň jadysyna uçradymmy?

Ugurlynyň bu sowallarynyň hiç birine hiç ýerden, hiç kimden jogap bolmady.

Diňe birhaýukdan, Ugurlynyň ýarym-ýalaňaç gerdenine bir el galtaşdy:

— Inim... Tur, inim! Beýdip ýatma!

Ugurly ýüzüni ýerden galdyryp, maňlaýyndan syrygan ganlary ýumrugsy bilen ýaňaklaryna çyrşaşdyrdy-da, ses gelen tarapa bakdy. Görse, gapdalynnda sypaýy geýnen bir ýaşuly çommalyp otır:

— Tur, Ugurly! Tur, Alpym!

— Sen kim, agam? Meniň gözlerimiň öni ümezläp dur... Maňa bir zad-a boldy.

— Saňamy? Sen ýykylapsyň, inim, bijaýrak ýykylapsyň. Başga bolan zat ýok. Maňa bolsa Paşaguly aga diýýäler. Tanadyňmy meni?

— Wah, men özüm özümi tanaýanmy bu wagt, niräň patyşasy, niräň guly — ony biler ýaly... — diýip, Ugurly ýene maňlaýyny tutdy.

— Patyşa däl, Paşaguly men!

Ugurlynyň perişde ýaly bolup oturan bu mährem adamyň raýyny ýykasy gelmedi, üstesine, onuň ýüzem juda tanyş göründi:

— Tanadym, agam, indi tanadym. Sen düýn neme dälmidiň näme? Hol nemäň nemesi?..

Ugurly ýene uşlybyň ujunu ýitirip, pikiri bulaşan bolarly, ol näme sorajak bolanynam unutdy-da, kürtdürip, Paşaguly aganyň ýüzüne seretdi.

— Hä, howwa, inim! Batyryň kakasy-da men... Kakasydym. Sen Batyry bilmel-ä. Çagakaňyz, bileje oýnardyňyz...

— Howwa, agam, ýadyma düşyä indi. Men soň Batyry Hebeşistana ilçi edip iberipdim...

Ugurly ýene kürtdürdi. Öz diýen zadyna özi utanýan ýaly, gyzaryp, ýalt-ýult etdi:

— Ýogsa-da, Paşaguly aga, hany Batyr?

Paşaguly aganyň, näme üçindir, birden bogazy hykga doldy, onsoň ol gürläp bilmän, yüzünü kese sowdy-da, elini näbelli bir tarapa saglap goýberdi.

Ugurlynyň gözleri tegelendi:

— A-how, Paşaguly aga, senem aglaýan ýaly-la? Meň aglanym azmy häli? Hany, aýtsana, näm boldy? Sen bagışla, men... gaty ýykylodyryp, häzirem başym aýlanyp dur, ters aýlanýa. Bir zatlar, bir zatlar ýatlajak bolýan, bolanok. Öçýä...

Paşaguly aga sesini çykarman, penjeginiň içinden biline daňylan akja ýaglygy çözüp aldy-da, Ugurlynyň yüz-gözünü ýuwușdyryp, soňra onuň kellesini daňmaga durdy.

— Paşaguly aga, sen Batyr diýdiň-de, yzyny aýtmadyň-la? Ýa aýdanam bolsaň, biljek däl. Meniň kelläm häzir zat tutanok. Düye depen ýaly...

Paşaguly aga daňsyny boldum etip, iki eli bilen Ugurlynyň kellesiniň iki tarapyndan tutup, onuň gözleriniň içine seretdi. Seretdi-seretdi-de:

— Inim, saňa bolan zat ýok! — diýdi. — Sen diňe ol nemeligiňden açyldyň. Munyň seň gowlugamy ýa erbetligemi — biljek däl, ýöne sen gutuldyň, inim... Şo-ol kiçiräkkäň, tamdan ýykylanyň bări, nemedip ýörüşündi-dä. — Paşaguly aga yzyny öz-özüne gürrüň bermäge başlady. — "Eger dogabitdi däl-de, urgy-şikesden bolsa, şoň ýaly ýene bir güýcli urgudan kelle ýene ýerine gelibem bilýämiş" diýip eşidýälik welin, ugrunda bar-ow!

— Näme, Batyram ýykylody? — diýip, Ugurly Paşaguly aganyň sözünü böldi.

— Batyry... ýykdylar, alyp dyndylar ony! Batyram meni ýykdy...

Paşaguly aga ýene yzyny gürläp bilmän, aňyrsyny bakdy.

— Kim aldy ony, kim ýykdy? Kim, nirede şol e...

Ugurly gapdallaryny sermeledi, ýöne düýrme gylyç ýene eline ilmänsoň, haş-ş edip, Paşaguly aganyň elinden ýapışdy:

— Agam...

— Äý, ýör, inim, beýdişip oturmaly! Bally Kaşaň görermi — nädermi... Öye gideli!

Bu ikisi ýaňy düşekden galan ataly-ogul ýaly, bir-biriniň ellerinden ýapışyp, hyk-çoklaşyp, ýola düşdüler.

— Agam, bi obadan, näme, il göçäýdimi? Bu ne beýle çolalyk? Düýnem beýle däl ýalydy-la?

— Düýnem şeýledi, inim, öňninem. Indi näçe ýyldyr, bu oba gyrgyn degenine...

Obanyň üstünde bolsa häzir tüweleyler aýlanyp, harasat gopýardy. Ýone bulut bary abanyşyp, uzakly gün apy-tupan tursa-da, asmandan çändyr tozandan başga ýagan zat bolmady.

* * *

Alplar obasynyň üstünden öñem kän-kän haýhatlar geçdi: Akly-gyzylly gandöküşlik, wagtláýyn Watan üçin turzulan Beýik Watançylyk ursy, Owgan ursy... bary geçdi. Emma, ol uruşlaryň hiç birem bu obanyň erkeklerini tükelläp, tohumyny tükedip bilmedi. Gaýtam, şo uruşlar gutaransoň, obada şeýle bir Batyr köpeldi. Haýsy gapyny kaksaň, bir Batyr çykýar.

Hany indi ol erkekler, hany ol Batyrlar? Bar olar. Barmışdyk. Hersiniň elinde bir gap otluçöp, sygryň dili ýaly bir ýyldyrawuk kagyz, bir çümmüjigem akja "talhan". Şol talhan bilen derýany daňışyp, eplenişip ýatyrlar, "ýatan joralar". Kimsi bärde ýatyr, kimsi eýýäm — aňyrdı.

Bu nädip beýle boldy?

Wah, hezreti Magtymguly zynharlap-zynharlap gitmäni: "Garaw bardyr ýersiz urlan taýakda!" diýip. Degmedige degiberseň, öýüni-ýurduny depeläberseň, dagy näme, alkyş alarmyň?!

Anha, "gowakçylaram" bir "bomba" zyňdy. Atomdanam aýylganç. Adam bombasy! Ne gümmürdisi bar, ne-de tarkyldysy. Diňe çalaja tüssesi çykýar, düşen ýerinden. Düşen ýerinem tütedip barýar.

Her öýde agy, her öýde -- ýas. Anha, ol öýde ýetmiş ýaşly, külembike ýalyjak bir kempir ýer bagyrlap, ýer ýumrukla aglaýar:

-- Wah, ýekeje balam beýle bor ýaly, Hudaýyň öňünde meniň näme günäm bardyka, iller?

Wah, seniň azapdan başga, azapdan başga, azapdan başga näme günäň bolsun! Seniň günäň ýok, käbäm!

Ynha, bärde-de bir ata ak sakgalyny penjeläp, çekisdirip, ütüsdirip, ah urup otyr, "Wah, ogul gitdi..." diýip.

Munda bir ýaş gelin bozlaýar: "Wah, ýüz oglan ýsgyma düşüp, habar gatdy. Gelip-gelibem, şuňa sataşdym."

Ine, şunça "wah", ana, şonça "waý"...

Ýetmiş ýyllap "Din -- halk için tirýekdir!" diýip gelen Gyzyl imperiya halkyň elinden dinini aldy-da, ýerine, geroini goýup gitdi.

Waý gününe, türkmen aga!

Waý gününe, özbek eke!

Waý gününe, gazak daýy!

... Hawa, ol belanyň geroin diýip üýtgeşik bir ady hem bar eken. Jumageldi bolsaň -- Jummy, Guldurda -- Gully diýip ýören ýalta türkmen, ýaňkynam gysgaldyp, gerre diýip at goýdy.

Şeydip, Alplar obasynyň taryhynda-da heniz görlüp-eşidilmedik täze bir uruş başlandy. Bu uruşda ýarag çenäp, top süýräp gelen bolmady. Hiç kime hiç ýerden çakylygam gelmedi, gykylygam. Munda döşüne birtopar ýaldyrawuk demir dakyp gelenem, pişegini süýräp gelenem, üç barmajyk gara hat bolup gelenem, daşy gurşunly gapyrjaga girip gelenem... bolmady. Şonuň üçin, ilkibada munuň uruşdygynam hiç kim bilmedi.

Ýöne, her nätseňem, uruş — uruş bolýar. Onuň öz alamatlary hökman bolaýmaly. Meselem, uruşuň gahrymanam bolmaly -- gaçgagam, armanly ýesirem bolmaly -- bimany ölüp gidenem.

Alplar obasynyň bir çetinden sessizje giren bu uruşuň ilkinji gahrymany -- öňki uruşlaryň baryndan gaçyp sypan Bally Kaşaň boldy.

Gahryman diýilse-de, ol bir, murtlaryny towlap, gözlerini alardyp oturan, edrenç, döwsypat pyýada däl. Iki elli, iki aýakly, bir agyzdyr iki gözli, adaty bir adam. Gürlemäni, gülmäni hem iýmäni gowy görýär. Aldygyna iýýär, aldygyna gürleýär, arasynda-da "ha-ha-haýlap" gülýär. Şol garym-gatymda, onuň näme diýýänine, nämä gülýänine hiç kim düşünmese-de, "Tüweleme, şü Ballyň baran ýeri ala-ýaz-aý!" diýýäler. Ballam muňa monça bolýar.

Onuň nämä gülýänini il bilmese-de, Ballynyň özi gowy bilyän eken...

Özüň Bally Kaşaň bolsaň, bu dünýäde şatlyk kän. Ynha, "Pylany awariýa düşüpdir" diýip habar gelýär -- bir şatlyk. Pylanyň göleli sygry ýitipdir -- ýene bir şatlyk... İň bolmandan, ýol üzerinde gygyryşyp duran iki sany aýal-a görersiň, bolmadyk ýerinde, bu-da bir şatlyk...

Diňe, öz deň-duşy, obadaşy Paşagulynyň belent künreli, köşk ýaly howlusynyň deňinden geçende, Bally Kaşaňň birhili keýpi gaçardy, Paşagulynyň, belki, habaram ýok bolsa-ýokdur welin, emma, Bally Kaşaň bütin ömrüne özünü oňa basdaş hasaplaptı. Paşaguly bazardan bir geçi alsa, Bally ikisini alardy. Emma, Paşagulynyň geçisi ekiz guzlasa, Ballyňkylara gotur degip, köpelmeden-ä geçen, dynsa kaýyl bolardy. Ekinde-de şeýle. Paşaguly sogandyr sarymsak ekse, bala döner, bahasam şo ýyl balyňkydan bări bolmaz. Soňkusy ýyl Ballam eker welin, sogandyr sarymsagyň ýüzüne it deger, mugt berseňem, almazlar.

Birwagtky, Watançylyk ursundanam Ball-a nägünlükler bilen gaçyp sypdy, Paşaguly bolsa sesini çýkarman gidip, obadaşlarynyň urşa kömek diýip ugradan altın şayý-seplerini bir gujak orden-medala öwrüp, döşüne dakynyp, bir iner ýuki abraý bilenem geldi. Eger-eger, ýekeje ýerini okam çyzmandyr.

... Bally ol howalaly, nepis jaýyň haşamly, agyr derwezesine, penjireleriniň daşyndaky birenaýy, owadan gözeneklerine seredip, bir säginerdi-de, "Tükenmez pullaryň bardyr sen Guluň-eý..." diýip, hiňlenjiräp, ýoluny dowam ederdi.

Mal-dünýe-de, malsyzlykdyr bişowlugam mydama bir adamyň başyny alyp duranok. Bu gün eliň gelenokmy-- ertir geler...

Bally Kaşaňnam ahyrsoň eli geldi.

... Günlerde bir gün "Bally Kaşaň obada çörek bişirilýän açanmyş" diýlen gürrün çykdy.

-- Äý, şü Ballyňkam asyl boljak däl-ow! -- diýip, şonda Paşaguly aga mys-mys gülüpdi. -- Her kimiň tamdyry eliniň aşagynda, ýeri, seniň çöregiňi kim alsyn?! Etrapdan ýa şäherden gelip almajaklar-a belli...

Hemiše, hemme zatda öz duýgurlygy, aňlylygy bilen alyp çykýan Paşaguly şu gezek ýalňyşdy. Başga-başga döwrüň gelip, başga-başga söwdalaryň başlananyndan ol bihabar galdy. Ana, şony -- niçiksi döwrüň gelenini bilmeseňem, galan akylyňdan peýda ýok...

Ýene bir günem, "Bally Kaşaň bir maşyn un getiripdir. Özem arzanjakmyş!" diýlen habar ýaýradı. Bütin oba cozdy.

Külembike ýalyjak bolup oturan Abadan daýza-da bu habary eşidip, ikiýana elewräp ugrady:

— Öwezberdi! Öwezberdu-u-uw! Wah, bu ýerler çekeni haýsy ýer çekdikä şu wagt?! Öwez-ä!
Birdenem, onuň gözü köçeden at salyp geçip baryan Ugurla düşdi:

— Gyýw, Ugurly jan, Öwezberdini görmediňmi? Wah, meniňem salgy soraýan adamymy...

— Äk-ä... — diýip, Ugurly gidiberjek boldy.

— Gyýw, Ugurly jan, duraweri! Sen galtak sürüp bilyäňmi?

— Bilyän, mäşinem sürüp bilyän. Bi-i-ip!

— Wah, indi şuňa diýsemmekäm, janlarym... Men guraýyn, Öwezberdem gurasyn, Ballyň unam gurasyn... Şo Ballyň unundan maňa bir halta getirip bilmezmiň, janymp?! Puluny soň özüm bererin Balla! Abadan daýza diýäýgin...

— Äý, getir, daýza, mäşiniň!

Birsalymdan Ugurly düňk-düňk edip, üsti unly galtagy haýdadyp geläýdi:

— Bi-i-ip! Düýt!

Un öye girenden, Abadan daýza zenan edähedi bilen, haltaň agzynyň bir gyrajygyny dildi-de, undan bir çümmüjek aýasyna alyp, tüýkülikläp, "hamyr" etjek boldy. Kibirdäp duran bu üýtgeşik unuň hamyr bolma hyýaly ýok. Soň Abadan daýza eliniň aýasyna birki damja suw damdyryp, ýaňky synanyşygyny gaýtalady. Un eräp barýar, ýone hamyr bolanok.

Abadan daýza un eýlän barmagyny diline degrip gördü. Tagam-tagsyr ýok.

Ugurly bolsa eýýäm gözden ýitipdir.

Birki sagat geçmäňkä, Abadan daýza ýeke oglı Öwezberdä garaşyp, öýüň içinde-daşynda zowzuldap ýörkä, ýüzi, undanmy-nämemi, ak-tam Bally Kaşaň ýetip geldi:

— Abadan daýza, saňa un geldimi?

— Howwa, şo däli ýerçeken...

— Hany, görkez!

Abadan daýza unly halta tarap elini salgady.

Unly haltany eýdişdirip-beýdişdirip gören Bally Kaşaňň birhili yüzüne gan ýörän ýaly boldy:

— Abadan daýza, şu undan hiç zat almadyň gerek?!

— Ýog-eý,izar-eý, un bormy onyňdan! Äkit, ýok et!

— Ýok, sen çynyň aýt, Abadan daýza! Şü saňa düşen bir halta un zäherlimi, awulomy, dermanlymy — bir zat bolmaly, o syçanlary, alakalary gyrmak üçin-dä... Ýaňja etrapdan jaň edip aýtdylar... O däli zaňnara "Beýlæk aýryp goý!" diýsem, eýýäm galtaga ýükläp alyp gaýdyberipdir.

Abadan daýza düwdenekläp, suwa tarap ylgady.

— Sen ýone, gaharlanma, Abadan daýza! Seň günäň ýok bu taýda... Men hazır bu uny äkidip, ýok edýän, ýerine-de iki halta wysšíý sort un iberýän...

Abadan daýza ögäp durşuna, "Owarram bol!" diýen manyda elini salgady.

Soň birsalymdan, daşarda ýene "Düýt-düýt!" sesi eşidildi. Ýone bu gelen Ugurly däl-de, hakyky maşyn — köneje "GAZ — 69" eken.

— Abadan daýza, kabul et unlaryň! — diýip, "69-yň" eýesi dişlerini akjardyp, iki halta uny Abadan daýzanyň duluna söýedi.

"69" ýňranjyrap, siltenjiräp, bir eýlæk — bir beýlæk bolup, yzyna öwrülýänçä, Abadan daýza puljagazyny alyp çykdy:

— Gyýw, oylan, unlaryň birini alyp gid-uw! Iki halta meniň pulum ýetmeýä...

— Bu unlar saňa padarka! — diýip, ýaňky ýigit ýene dişlerini akjartdy. — Bally kakam "Weteranlara mugt berýäs!" diýdi.

— Weý, o nämäň beteranya, janlarym?

... Şol bir maşyn arzanjak undan soň Bally Kaşaňň ady "Bally jan" boldy.

— Bally janyň şo "beteran" diýen un-a ýaman gowy eken! — diýip, bu öýde Abadan daýza alkyş baryny aýdyp otır.

— "Bal-bal" diýeňde agzyň süýjemese-de, "Bally" diýeňde, süýjeýän eken... — diýip, ol öýde Oraz goja ak sakgalyny sypalap, lah-lah gülýär.

Ýaş-ýeleňler üçin Ballyň dükany bir, salgy berlip – salgy alynýan ýere öwrüldi: "Ho-ol, Bally kakaň dükanynyň gapdaljygynä" ýa-da "Ballyň dükanynyň bir köce beýlesinde..."

Wah, görgüller... Wah, görgüsü ýamanlar!!!

* * *

Ýaşajyk beýni şo tamdan başaşak gaýdylandaky urgudan soň, şol wagtkyja durkuna duruberipmi ýa-da şondan soňky ýyllaryň dowamynda Ugurlynyň özem "Tur-otur, kersen getire" endik edipmi, Paşaguly aga bir ýumuşjyk buýranda, ol çaga ýaly böküp turdy-da, ylgap gidip, aýdylan zady derhal alyp geldi.

-- Batyr janam kiçijikkä, edil seň şu bolşuň ýalydy, bir zat diýseň, ylgap gidip, bökübem gelerdi. Buýran ýumşuňa begenerdi, menem... -- diýdi-de, Paşaguly aga "hyk..." etdi, biraz oturyp, ýene başlady. -- Wagty gelip, onuňam burnunyň aşagy garalyp, sesi ýognap, özem birhili zoňtarlanyp ugrady. Äý, o-da o ýaşda bolmaly zatdyr-da... Yöne, ynha, birdenem onuň dili şeýle bir süýjedi, teý, bolar ýaly däl. "Kaka jan, kakam jan, mähriban..." Menem muňa begenip bar-a... Pul gerekmi, me, Batyr jan! Mal gerekmi -- me, Batyr jan! "GAZ — 24" gerekmi ýa "Gyz — 24" gerekmi -- me, ikisem, Batyr jan! Ýeke oglan etmän, men dagy kime edeýin? Bu mülki, bu döwleti, näme, men özüm bilen alyp gideýinmi?!

... Ilki-ilkiler-ä, "Aý, ýaş oglanyr, sowsun!" diýerdim. Soň-soň muňa pul çydatdyrman ugrady.

Ynha, bir günem, sakaldashalarymyň biri ýolda saklap, "A-haw, Paşaguly, bi ogluň seň Ballylardan çykanok-la, habaryň barmy seniň?" diýdi. Geň galdym, "Ballyarda göbegi gömlüpmi onuň?" diýip. Muňa tiz jogap tapyldy.

... Agzy hapalanan adamyň dili şeýle bir süýji bor eken, inim! Belläp goý şuny!

... Soň öýden ýeke-ýeke, ojuk-bujuk ýitip ugrady. Bu gün goýan zadamy ertir tapamok. Towuk keteg-ä ilki boşady...

Üstesine-de, her gün turamda, görsem, gapyda baş-on adam durandyr, "Paşaguly aga, Batyr ogluň bizden pylança alandyry" diýip... Şü, Annagurt gysykdan dagy gysyň günü gar alyp bolýamy, şondanam elli-altmyşy alypdyr-da bir tärini tapyp...

* * *

Iň berk galalar içinden alynýan eken.

Şeydip, Bally Kaşaň "guluň" pullaryna tarap ahyr ýol tapdy. Olary Paşagulyň oglunuň eli bilenjik getirtti.

Paşaguly aga bir ýylyň içinde garrady. Bally Kaşaň bolsa entegem şol ala-ýazlygy. Hem iýýär, hem gürleyär, hem gülýär. Öňki bolşy ýaly, onuň näme gürläp, nämä gülýänine entegem hiç kim düşünenok. Ýogsam, "Paşagulyň ogluna dagy, çorege garyp berip öwredendirin... Sen hemise, hemme zatda birinjidiň. Şu gezegem birinji bol, Paşaguly!" diýip oturanyny aňsalar aňandyrlaram. Diňe "Paşaguly" diýenine düşündiler.

Soň bir gün görseler, Paşaguly aganyň penjireleriniň daşyndaky gözenekleri ýok, soň ýene bir gün -- penjireleriňem birki sanysynyň ýeri hoňkaryp dur.

Basym Bally Kaşaň oba göz edip, äpet, iki gat jaý galdyryp ugrady. Ol jaýyň penjireleriniň daşyndaky gözenekler Paşagulyňkydanam berk hem owadan. Howlusynyň agzyndaky demirden guýlan derwezäni dagy, topa tutsaňam, mizejek däl.

Paşagulynyň jaýy dargap, kiçeldigiçe, Ballynyň jaýy şonça-da beýgelyärdi.

-- Hawa, men akmak ekenim, inim! Uly iliň görüp duran zadyny men iň soňda saýgarýan-da... Heniz Alplar obasynyň taryhynda bolmadyk şeýle aýylganç urşuň turanyňam men bir ýyl geçensoň bildim. Bu urşa her öýden bir gurban bermeşek boldy. Bizem berdik Batyry... Ýeke oglu! Yöne, Ybraýym aleýhissalam ýekeje oglý Ysmaýylyň gurbanlyk üçin damagyny çaljak bolanda, asmandan owaz gelipdir: "Dur!" diýip. Bize owazam gelmedi — gykylygam. Gitdi -- bardy...

-- Nirä? -- diýip, Ugurly gözlerini tegeledi. Onuň bar zady ýerli-ýerine gelse-de, gözleri entek oňly ýerine gelmändir, birden-birden agdarylyp-dünderilip, hyrlanyberýär. Soňam birden durlanýar.

Paşaguly aga nirädigini aýtman, dymdy. Ol hiç hili sowala mätäç däl bolara çemeli. Ýene başlady:

-- Öz ogluň urmak... öz eliň ýa-da aýagyň ýa kelläň üstünden ýekedaban inderen ýaly ýa-da öz-özüni dürre gamçy bilen saýylan ýaly ýa-da "şahsey-wahseyleriň" özünü zynjyr bilen saýylaýşy ýaly bir zat... Ondanam erbet! Ýaman yzaly! Ogluň endamyndan gögi gider, emma, seň ýüregiňden şo uran taýagyň yzasy gitmez.

... "Kaka jan, meni urma! — diýdi. — Meni Hudaý urupdyr, sen bir urma!" diýip ýalbardy. Men şonda-da urdum. Bagyrdyp urdum... "Hudaý seni uran bolsa, biz seni iki urarys!" diýdim. Ertesem, tursam, ho jaýda... ho jaýda... ho... ho... — diýdi-de, Paşaguly aga aglap goýberdi.

* * *

Bally Kaşaňy henizem un satyp baýandyr öýdüp ýören obadaşlary Paşaguly agaň jaýynyň ýýkylyp, Ballyň jaýynyň bolsa barha asmana galşyna uly gyzyklanma bilen tomaşa edýärdiler. Şol tomaşaň gyzgynyna, olar öz yeňselerinde näme-nämeleriň bolup ýöreninem aňşyrman galdylar. Bir görseler, öz jaýlarynyňam bir çetinden opurylyp, penjireleri hoňkaryşyp barýar. "Wah-h-h!!!" diýip, aýaga galdylar. Emma, indi giç eken. Sebäbi, her obada bir Bally Kaşaň, ýok, her on Batyr başyna bir Bally Kaşaň otyrды.

Bally Kaşaňyň nämä gülýänine Alplar obasy indi düşündi. Düşünibem, ony toýa-märekeň çağyrmaly goýdular. Bally Kaşaňam özünü çagyrtjak bolup durmady. Çağyrmadam. Çağyrmasa-da, olaryň özleriniň öz aýajyklary bilen geljegini ol gowy bilyärdi.

Obanyň birwagtky atly pälwany Rüstem öküzi ol derwezäň agzynda sakçy goýdy, obanyň iň ýarak itinem gapysynda daňdy.

* * *

"Bismilla!" diýip, bilini guşap, orta çykaly bări ýagyrnysy ýeke gezegem ýere degmedik Rüstem öküzi bir gezek, daş obadan gelen bir pälwan erbet ýykdy. Ýukan-a ýykany, bir gapyrgasynam çatladan eken. Rüstem öküz muňa bir ölüp bilmedi. Gapyrga hiç-le... Emma, bu gapyrga bilen indi töwekgellik edip bolmajagyna-da göreşde köpi gören Rüstemiň akyly çatýar.

Ynha, günlerde bir gün, Rüstem öküz gazabyna bäs gelmän, namysa çydaman, ýer gemrip ýatyrka, oňa Bally Kaşaňdan çakylyk geldi.

-- Rüstem inim, ertir şo pälwanyň obasynda uly toý bolýa, göreşli! -- diýip, Bally Kaşaň buşlady. Bu habara Rüstem öküziň begenmejegini bilip durka-da: -- Haklaşaryn diýseň, maý-a geldi -- diýip, sözüniň üstünü ýetirdi.

Şeýdip Rüstem öküzi birsalyym gynandan soňam:

--O taýa ikimiz bile gidýäs! -- diýdi. -- Häzir, ynha, keýpleri bir kökle! Ertirem! Soň nädersiň, şü...

Soň ertesi, Rüstem öküziň o pälwany depesinde näçe gezek pyrlanyny Öküziň özem bilenok, o pälwanam. Ýone şo pälwanyň şondan soň bir hepdeläp bulamak ýalap ýatan-a hak.

Emma, şondan soň Rüstem öküziň özem göreşe ýaramady.

Anha, dur indem Bally Kaşaňyň derwezesiniň öňünde gara döw ýaly gazarylyp, käte bir sümügini çekip, öten-geçene gözünü alardyp. Kellede-de ýeke pikir: "Haçan gün ýaşarka, haçan yeňsämden bir "Gel!" habary bolarka?"

Rüstem öküzi bu ýerde daňyp saklaýan ýok. Onuň özi gidibilenok. Bar aýlygy, bar gazanjam -- günde bir çümmüjek "talhan".

Ol gerräni çekýärmi ýa-da gerre ony çekýärmi, belli däl, garaz, ikisi bir-birinden aýrylyşyb-a bilenok.

Gerre çekende, Rüstem öküz üýtgeşik bir dünýä baryp düşýär. O taýda bar zat gülala-güllük, şadyýanlyk. Soňra oňa şo hyály, şeýle owadan hem gaýgy-gamsyz dünýäden häzirki, hakyky, ýowuz dünýä gaýdyp gelmek örän ýokuş degýär. Şol gaýdyp gelişlikden soň, ol gaharyny kimden çykarjagyny bilenok.

Aýdyşlaryna görä, adam beýnisi telim ýüz-münläp, millionlap öýjüklerden ybarat bolup, her öýjükde-de birnäçe pikir hekgerip oturan bolmaly. Meselem, öý hakda, maşgala, çaga-çuga, ata-ene, dogan-garyndaş, goňşy-golam, il-gün, ýurt, Watan, ar-namys hakda... aý, garaz, kän. Ýene-de aýdyşlaryna görä, gerre şol öýjükleri bir çetinden paýhyna berip, diňe özüne gerejiginden galanyny ýok edýän bolmaly. Ine, onsoň, öýjügem ýok -- pikirem. Diýmek, öý-maşgala, çaga-çuga, ene-ata... hiç birem ýok. Diňe gerre bar!

... Rüstem öküz şo bir çümmük "talhan" üçin käte gjelerine-de işlemeli, Bally Kaşaňyň ýerzeminde onuň käbir bergidarlaryny "terbiýelemeli" bolýar. Rüstem öküziň küdüň ýaly ýumrugy birki gezek inip-galandan soň, bergidar bedibagtlar ertir iň soňky balagyna čenli satmaga kaýyl bolýarlar.

* * *

Gije birçene baryp, il ýatyp, it-guş ýygnanansoň, çörek dükanlarynyň bary ýapylyp, alýanusatýanlaryň hemmesi süýji uka gidensoň, Bally Kaşaňyň dükanynyň syrt tarapy işläp başlaýar. Tä daň atyp, horazlar azana gygyrýança.

Bally Kaşaňam torjagazyny gurup, garaşyp oturandyr. Kän salym geçmäňkä, onuň torunyň daştoweregi wyzzyldydan dolýar. Wyzz-da -- wyz-z, hyz-z-da -- hyz... Syrtlary ýyrtyk-ýyrtyk ýasama "Montana" balakly, aýaklary şypbykly, gözleri çylpykly, käsiniň goşary, käsiniň tirsekden aşak ýany hapa marly ýa-da kirli elýaglyk bilen saralgy... Bular bu ýere gan aldyrmaga däl-de, an aldymaga gelýärler.

Gelip bilen-ä özi gelýär, gelmäge gorkýanlaryň, utanjaňraklaryň dadyna-da Ugurly ýaly aňhuşuny öň aldyranlar ýetişyär.

... Kakasy, ejesi, agasy yzly-yzyna ýogalyp, sopbaş galan Ugurlydan bu işde ummasyz peýda görüp boljagyny Bally Kaşaň birwagt aňyp, ony köçeden ýygnapdy. Çakam dogry çykdy. Náme, ol bedibagtdan, gije bolsun -- gündiz bolsun, "Nirä barýaň? Nirden gelýän? Námişleýän?" diýip sorajag-a ýok. Üstesine-de, ol bir zynjyrlama däli däl, azarsyz-bizarsyz, biçäre sähne... Hyzmatam -- mugt. Diňe Ölmez-ödüsini berseň, bolany.

"Däliniň belläni -- demirýol" diýilişi ýaly, Ugurlynyňam bir bellän zady -- ejesiniňmi, kakasynyňmy, "Bally daýyň... Bally daýyň..." diýip gürrüň edýäni. Şonuň üçinem, Bally Kaşaň onuň ýegenligini boýun alsa-da, almasa-da, ursa-da, sögse-de, kowsa-da, ýene aýlanyp şoňka baraýýar.

Gerek ýerinde-de, ol neresse Bally Kaşaň üçin güýmenje, gülki-tomaşa-da bolaýýar.

* * *

Bally Kaşaňyň salpygulak aw iti bilen Ugurlynyň arasynda geň bir sylaşyk bar. Awýň ölemenı Bally Kaşaň awa gidende, hernä, bularyň ikisinem alyp giderdi. Ol ikisiniň bir wezipesi -- towukdyr towşany örüzip, ürküzip, Bally Kaşaňa tarap kowmak, "A-how, bu birden biziň özümüz atyp goýberibermesin!" diýen pikir ikisiniňem kellesine gelenok. Bally Kaşaň bir zatjagaz urup, "Ýet, getir!" diýse-de, ikisi birden hasanaklaşyp, bir-biri bilen ýaryşyp ylgaýarlar. Köplenj-ä salpygulak ozýar, ýöne Ugurly öňürdip, urlan awy tapyp alaýanda-da, ony salpygulagyň agzyna tutdurýar-da, "Bar, Laýka, sen eltäý!" diýýär. Yeri, onsoň, ony nädip sylamajak!

Bally Kaşaňyň öýünde-de bu ikisiniň hersiniň öz ýagasy bar. Salpygulag-a, bir dalanansoň, howludaky ýarak köpekden, Ugurlam Rüstem öküzden gorkýár. Emma, Ugurl-a ol köpekden, salpygulagam Rüstemden asla eýmenenok. Munuň üçinem ikisi bir-birini biygtyýar sylaýar.

Üstesine, ol ýarak köpegem Ugurlynyň iki aýagynyň arasyndaky ýogyn hem uzyn syrykdan gorkýár. Salpygulak janawara başga näme gerek!

Bally Kaşaň bir gezekki awda Ugurla hezilden tüpeň atdyrybam gördü. Tüpeň depen Ugurlynyň arkan serrelip gidedinini görübem, gülüp içi gyryldy. Şoň üçinem atdyryá-da... Ýöne soňky gezeklerde, Ugurly tüpeňe öwrenişensoň welin, onuň eliniň şeýle berk, şeýle dürlüğini görüp, Ballynyň imany uçdy. Ballynyň üç-dört okda zordan urýan çüýşesini, ol asyl, ýeke okda pytradyp otyr. Bally Kaşaň gaýdyp Ugurlynyň eline tüpeň bermedi.

* * *

Ýeke ogluň derdi-awusy Paşaguly aganyň ýekeje ýüregine sygmaýan, göttertmeýän bolarly. Şo ol derdinip gidip otyr. Özem bir gezek "Ugurly!" diýse, iki gezek "Batyrl!" diýip yüzlenýär. Náme hakda -- howadyr toprak barada, it-guşdur agaçlar hakda... söz açsa-da, gürrüñiniň soň ýene Batyra gelip guitarýar.

Käte-de, "A-how, bu neserräň dälilikden dek düýn açylan, entek bekişmedik beýnisine agram salýan bolaýmaýyn?" diýen pikir bilen, bir dymýaram-da, soňrak ýene başlaýar.

Adam üçin onuň öz başyna düşen betbagtylykdan uly betbagtylyk dünýäde ýok, öz derdinden agyr derdem ýok.

— Wah-h-h, sen maňa ogul bolmaly ekeni-i-iň! — diýip, Patyşaguly aga birdenem uludan ah urdy. — Iň bolmanda, ölmän-ä galjak ekeniň. Wah, tohum tükendi, tohum!!!

Onuň bokurdakdan ýa gursakdan däl-de, süňüniň bir ýerlerinden syzylyp çykan bu sese Ugurly tisginip gitdi. Ol näme diýyänini, näme üçin diýyäninem bilmän, çalt-çalt:

—Bolýa, bolýa... — diýip, gaýtalaberdi.

Ugurlyny gorkuzanyny aňan Paşaguly aga bu ýagdaýy ýumşatmaga çalyşdy:

— Aý, sen şu dükürdik-dükürdikligiň bilen bolubersene, oglum... Wiý, inim!

— Aý, zyýany ýok, agam! Oglum diýibersene!

— “Ogul!” diýmek üçin, meniň azajyk herrelmäm gerek, girrelmäm gerek, eýemsirän bolmam gerek. Senem oňa çydamarsyň...

— Çydaryn, agam!

— Onda, “agam” diýme-dä, samsyk...

— Äý, senem “samsyk” diýme-dä.

— Men diýdimmi? Ýok, men başga zat diýjek boldum-da, edil agzymdan alaýdyň... Howwa!

Diňle, oglum! Sen o nemekäň, Bally Kaşaň seni eýerläp münendir. Indem häzir, birden barmaňy goýsaň ýa-da açylanyň bildirseň, ol bar güjügini üstüne küşgürer. Iň gowusy, häzirlikçe, öňki bolşuň ýaly bolubergin, oglum! Olara seniň däliliň gerekdir. Sagalanyň biläýseler, ýoguňa ýanarlar. Olaryň ordasyna bir goşulan adam soň öz erkine ýa öz ajalyna sypýan däldir. Emma, senden welin olar entek arkaýyn, sen bir neme-dä olar üçin... Soň üçinem bildiräýmegin, bildiräýmegin! Dälieje göle bolan bol-da geziber! Bar, oglum! Hudaý gorasyn...

* * *

Bally Kaşaň mejimäniň üstündäki salkymdan başam barmak ýaly üzümi ýolup aldy-da:

— Ugryş, mäh-mäh! — diýip gygyrdu. Ugurly ylgap gelenden, Bally üzümi oňa tarap oklap goýberdi. Ugurly üzümi eli bilenem däl-de, ýüzugruna, agzy bilen gapyp aldy. Ballyň myhmanlary gülüp hezil etdiler. Ugurly bolsa, ýassyga ýaplanyp ýatan Bally Kaşaňyň aýaklarynyň ýanynda it oturşyny edip oturyberdi. Bally Kaşaň “Tur-aýt!” diýip, bir aýagyny galdyrandanam, Ugurly it kimin çyňsap hem waňkyryp çykyp gitdi.

Bally Kaşaň uludan bir güldi:

— A... a... a... a-a-a!

Eşek aňnyran ýaly boldy.

— Äl, onyň-a edil artys edäýmeli eken-aý! — diýip, myhmanlaryň biri gülküden ýaşaran gözlerini süpürse, beýleki biri:

— Eýlekiden bir habarly dälmi şonyň? — diýip, iňkisli sorady.

— Äý, oňa eýleki nämä gerek? Şonsuzam, Alla tarapyn onuň keýpi mydama tutgun, ökjesi ýere degenok. Awda-zatda dagy towşany kowalap tutýar-a...

* * *

— Sen bir şo haramdan datmadyň gerek?! — diýip, Paşaguly aga-da birki gezek müňkürlenip sorady.

— Äý, meň-ä, öň näme edip – näme goýanym ýadyma düşenok...

— Weý, ony bilme kyn däl-ä. Häzirler çekesiň gelýämi?

— Eger-eger... ysyny alsamam, ýüregim bulanýar.

— Hä, onda bolýa... Ýöne, dadaýmagyn, dadaýmagyn, dadaýmagyn! Bir gezejik datdygyň — gutardygyňdyr, soň yza ýol ýokdur, oglum... Saglygyň keýpindenem gowy keýp ýokdur. Özem — mugt! Allaň beren arassa, mugt, şeýle uzak keýpini eliňden alyp, şeýtan oň ýerine, hapa, gymmat, bâş-on minutlyjak amanat keýpi sokjak bolar. Sonda, oýundanam eliňi uzadaýmagyn, uzadaýmagyn! Soň eliňi yzyna çekip bilmersiň... Ýogsa-da, sen nähili, sepiňi bildireňok gerek?

— Bilenoklar öýdýän. Ýöne şo ýarak itleri menden gorkmasyny goýdy, deňinden geçsem, hyrlap, topuljak bolup dur.

— Syrygyň...

— Ýanymda!

— Onda, ýüzüne seredýänsiň. Itiň ýüzüne seretseň, gahary gelýändir ýa-da gözüňden seň ýagdaýyň aňýandyr. Görmek bol-da geçirber önküleriň ýaly!

Ugurlynyň indi sag adamyň gözü bilen görlien zatlar hakdaky gürrüňleri Paşaguly agany has-da haýykdyrdu. Ol daşyndan şunça synlasa-da, zat bilmeýän eken.

Ugurly indi ýek-tük gyz-gelniňem özünü Ballynyňkydyr Züleýhanyňka "ýumşa" ýollap ugranyny aýdanda, Paşaguly aga tas däliräpdi:

-- Wah, elime berseler bir pilimýody! Şu, girsem bir çetinden... -- Paşaguly aga edil okopdan çykan ýaly, ör-boýuna galdy. -- Tü-tü-tü... ta-ta-ta... juw-juw-juw... tark-tark! Me saňa, Bally, me saňa, Züleýha, me saňa, aždarha!

Ugurla indi Paşaguly agany köşesdirmek iş boldy.

* * *

Ugurly şunça ýeserlik satyp, näçe dälilige salsa-da, onuň bu aýylganç howludaky "abraýy", nämüçindir, gün geldikçe pese gaçyp barýan ýaly. Ynha, bu günem Bally Kaşaň oňa paýys sögdi, wah, özüne sögülse, Ugurly beýle ölüp-direljege däl welin, ... ejesine sögdüler. Rüstem öküz ony ýene ýençdi, ýarak köpek bolsa Ugurlynyň tas aýagyndan alypdy. Ýa şu zatlary Ugurly duýmandyr ozal...

Illeriň, görüp otursaň, öý-ojagy, şo ojakda-da "Nirä barýaň, bidöwlet?!" diýip arlap oturan kakasy, "Ajyaýdyňmy, balam?" diýip pyşyrdap oturan ejesi bolýan eken. Hany olar?

"Seniň, inim, ýolbars ýaly kakaň, akmaýa dek ejeň bardy, ikisem ir gitdi, gaty ir gitdi... -- diýip, önräk Paşaguly aga bir gepinde aýdypdy. -- Ikisine-de, günäsini it götersin welin, agaň sebäpkär boldy. O-da soň jaýyňzy satdy-da, şo pullaryň gutaran ýerine čenli çekip-çekibem, öldi. Gerre diýlen zat, inim, anha, şeýdip goýulýa..."

Öň bilinmän-duýulman ýörlen zatlaryň bary birden üstüne cozup, näçe ýyldan bări ýarym ukuda ýatan ýaş beýnem sorkuldap-jygyladap, Ugurlynyň ýene aňkasyny aşyryp barýarlar.

Ol bu zatlara çydaman, günde bir gezek Paşaguly aganyň ýanyna gelende, aglaýjak-aglaýjak bolýar.

-- Men-ä bir däliräp açylan, häzirem kelläm aýlanyp dur... Saňa akyl bermäge bolsa, hiç çakym ýok, atam! Ýöne menem käte pikir edýän, kän pikir edýän... İň soňda-da, seniň şo "Ta-ta-ta, tü-tü-tü... tüw-tarkyňdan" gowusy ýok bolaýmasyn diýen pikire gelýän. Nähili, dogrumy şunym?

-- Äý, onyň-a bir... Bolanok!

-- Nämüçin bolanok?

-- Menem seňki ýaly, käte bir däliräp alýan. Şonda aýdaýýandyrynda. Senem ony... Bulary beýdip alyp bolmaz.

Ugurly ýalt edip, gapa bakdy.

-- Nämé, oglum?

-- Äý, hiç-le... Gapyň öňünden bir zat geçen ýaly boldy, şaglap.

-- Gulagyň şaňlandyr. Bally Kaşaň gözleyändir seni... Ýaňja nämé diýip otyrdym-aý?

-- "Alyp bolmaz" diýdiň.

Paşaguly aga bırsalyň böwrüni diňläp oturdy:

-- Howwa-a... Bu gidip barşyna, Bally Kaşaňyň elinde kän pullar üýşer. Haram pullar! Eýýäm üýşendirem... Haram puluňam etmejek, etdirmejek işi ýok... İň möhüm orun-ýerlerem şolarda bolar, gerek bolsa, suň ýaly ýaragam... Paşagulyn-a bular gowuz ýerine urdy, obanam. Emma, olar muň bilen oňaýmaz. Olar iň soňunda, ýurdy ýykärlar. Bu gün şularyň baş manadyna satylyp, olary görmezlige salýan, "Eý, sen-eý, gowuja bolgun-eý!" diýip sypdyryp goýberýän adamlar, ertir olaryň öňünde sazanaklaşyp, sandyraklaşyp, aman diläp durarlar... Şuňa adamlar neneň düşünenoklarka? Ýok, muny beýdib-ä goýup bolmaz. Muny hökman Ýaşula ýertirmeli, oglum!

Daşarda ýene bir hysyrdymy-pysyrdymy, eşidilen ýaly boldy. Bu gezek muny ikisem eşidip, ikisem diňşirgendi. Soň Ugurly böküp turup, gapyny serpüp goýberdi. Şonda, bir ýerlerden gaýyp gelen iki sany garlawajyň jibirdeşip, Paşaguly aganyň ýarysy ýkyylan jaýynyň üstünde perwaz urup ýörşüni gördüler. Geçen ýyljyk gurup giden höwürtgelerini gözleýärmى-nämemi... Tapylmadyk bolarly, garlawaćlar jibrine-jibrine, gözden ýitdiler.

-- Ýene-de ýaz geläýd-ow! -- diýip, Paşaguly aga uludan demini aldy. -- Düýn-öňňinki güpür-tapyr, apy-tupanam garlawajyň gaýy¹⁾ bolmaly-da onda... Öz-ä bir, dynnym ýaljak guş welin,

¹⁾(* Ýaz paslynda, käbir göçegçi guşlaryň — gök garganyň, garlawajyň, hüýpüpiginiň gelmeziniň öňýany, howa üýtgäp, bir alamat bolýar. Köp ýerlerde muny şol gelýän guşlar bilen baglanyşdyryp, şol hadysalary "Gök garganyň gaýy", "Hüýpüpiginiň gaýy" ýa-da "Garlawajyň gaýy" diýip atlandyrýarlar. — Awtor.)

gör-ä ediberşini! — diýip, ol gürrüni garlawaja tarap sowjak boldy, birdenem: — Batyr doglanda... — diýdi-de, dymdy.

... Ýazyň yzy jyzyrdawuk tomsa ýazdy. Günlerde bir gün Bally Kaşaňyň derwezesi ýňranjyrap acyldy-da, ýagy süpürilmédik, täzeje "Jip" keýerilip howla girdi. Edil şo gün Paşaguly aga-da derwezesini jgyladyp ýapdy-da, ýegdekläp, niradir bir ýere rowana boldy.

* * *

Kyýamatlyk atasyny gaty küýsän Ugurly bir gün gelse, Paşaguly aga derwezeden girilen ýerde ýüzin düşüp, süýnüp ýatyr. Ugurlynyň ýüregi ýarylan ýaly, gygyryp, silterlemesine ol diňe çalaja iňnildi bilen jogap berdi. Ugurly ony süýrekläp, öye salanda, Paşaguly aga elhenç yzadanmy ýa-da öz öýüniň mährem ysyndanmy, birden huşuna geldi, gözlerini giňden açyp, töweregine seretdi. Sonda Ugurlyny tanadamy ýa-da ony Batyrdyr öýtdümi, ysgynsyz ses bilen:

— Meni elleme, meni gozgama, oglum... Maňa ýagşylyk etjek bolsaň, gozgama! — diýip, ýalbardy-da, ýene özünden gitdi.

Ugurly nätjegini bilmän, elewräp durka, birden, obanyň içinden ülpüldäp geçýän Aşyr doktor ýadyna düşdi. Eňdi.

Oba lukmany onuň bulam-bujar gürrüňini, çakylygyny, soňra-da öz böwrüni diňläp, birsalyň oturdy. Çagyrylýan ýer-ä bir Taňrygargan, ýykylan öý, çagyryanam — Hudaý uran bir däli ýigdekçe...

Paşaguly aganyň Bally Kaşaň bilen gyr ýagydygynam Aşyr doktor gowy bilýär. Bally Kaşaňda Aşyryň özüniňem käte işjagazynyň düşäýmejigi bar... Garaz, kyn-da!

Ýene-de, öz lukmançylyk borjy ýadyna düsendir-dä, Aşyr doktor gaşyny çtybrak:

— Bolýa, bolýa, barýan! — diýdi.

... Lukmanyň ýapgydyr sargylaryndan, däri-dermanlaryndan, sanjymalaryndan soň, meýmiräpmi — usurgapmy, uka giden Paşaguly aga, gije ýarymdan ötensoň, ýene Batyry idäp ugrady:

— Batyr jan, olar köplük, sen ýeke... Olaryň hemme zady — kazy bilen müftüsem, goragçysy bilen soragçysam, arkasam-dösem... hemme zady bar... Seniň hiç kimiň ýokdur, Batyr jan... Oglum... Sen gaç-da, başyňy guitar! Mähriban... eziz... ikimiz bile bolmasak, bular alýa bizi... Batyr jan!!!

— Hä?! — diýip, Ugurly aglap goýberdi.

Paşaguly aga ýalpa gözünü açdy, ol Ugurlyny tanajak bolýan ýaly, onuň ýüzüne uzak wagtlap seretdi. Soňam, düşnükli, aýyl-sayýl edip:

— Ugurly! Oglum! — diýdi. — Hol ýorganlaň arasynda bir tilpunjyk bardyr, şony sen al! Batyrdan sypyp galan ýeke-täk neme şol... Şoň gapdalynda-da bir ýerde pul bardyr... Ü-hü, üh-hü... — Paşaguly aganyň erniniň bir gapdalynda gan göründi. — Sen gaç, oglum... Ü-hü-hü-hü... Batyr jan... Batyr, gaç...

Paşaguly aga ýene-de uka, öz ömründäki iň agyr, iň süýji, iň soňky ukusyna gitdi.

* * *

Paşaguly aganyň kyrkynda bir çetde ýygrylyp, ýere seredip oturan Ugurly başyny galдыranda, kyýamatlyk atasyny birden tapylan ýegeni Atduşyň "Ýeri, sen bu ýerde näme işleýän?" diýen manyda, özüne ýigrenç bilen bakýan nazaryna uçradı.

Şeýdilmände-de, Ugurlyny indi bu howluda saklajak zat ýok.

Märeke sowlansoň, Ugurly ýerinden turdy-da, üst-başyny kakyşdyryp, gapdalynda ýatan syrygynam ýatdan çykaryp, göni... Bally Kaşaňlara tarap ugrady. Ol ýoldan yzyna gaýdyp, syrygyna aldy welin, onuň entek üst-başyny kakyşdyryp duranyny, syrygyny ga:ldyranyň-a hijem görmedik oba adamlarynyň özüne geň galyp seredişyänlerinem gördü. Şo duran ýerinde-de, syrygyna atlanyp, çapyp gitdi.

Ýylanyň gözünü gören serçe janawaryň pysyr-pysyr edip, onuň edil agzyna barşy ýaly, Ugurlam ýene Ballynyň hinine bardy. Paşaguly aga "Gaç!" diýip, şunça sarganam bolsa, etmedi. Ýene-de Bally Kaşaňyň "ýumuş" oglany hem-de "ýuwuş" oglany ("Jipi" ýuwmalý!) bolup geziberdi. Öň känbir agram görüp, ýadamadyk beýni bolsa bu aýylganç howlynyň içindäki-daşyndaky bolýan zatlaryň, ondan daşaryk uzap gidýän hem oňa gelip guitarýan gözilmez ýollaryň baryny nebsewürlik bilen özüne siňdirip dur, siňdirip dur.

Bir gün aşsam, Ugurly nobatdaky "ýumuþdan" gaýdyp gelip, Ballynyň derwezesini ýaňybir kakjak bolanda, içerden Paşaguly aganyň ýegeni Atduş zompa çykaýdy. Bu pete-petlikden az-kem aljyran Atduş ýegen, başga näme diýjegini bilmän, "Hi-hi-hi!" etdi. "He-he-he!" edip, Ugurlam däli gulküjjigine tutdy. Atduş "Näme, görneňok-la-how?" diýdi-de, garaňkyda sumat boldy. Başga bir gün bolsa, Ugurly bir bahana bilen Paşaguly aganyň howlusyna baranda, içerde, Atduş ýegeniň daşynda meý-mes bolşup oturan öz köne "müsderilerini" gördü. "Bular Paşaguly agany gabrynda-da arkaýyn ýatyrjak däller-ow!" diýip, ol ýigrenç bilen pikir etdi.

... Şol günleriň birinde-de, "Arjanowy aýrypdyrlar!" diýlen gürrüň Ugurlynyň gulagyna degdi. Arjanowyň etrapda iň ketde hukuk goraýydygynam ol şo gürrüňden bildi. "Ýerine-de, paýtagtdan bir ýaş ýigidi getirib-ä goýanmyşlar".

* * *

Wagt diýlen hökmürowan, gör, neneňsi äpet-äpet ärleri, gör, niçiksi beýik-beýik haramzadalary öz emrine boýun etdi. Biz oňa boýun bolman, kimmişdik?!

Täze eýýam, täze heňňaw, Ýurt başyna täze Baştutan geldi.

"Gül ýaly... Bal ýaly... Güllala-güllük! Hezillik!" diýlen jadyly, neşeli sözlerden meýmiräp, ırkiljiräp oturan ýurt birden ukudan açylan ýaly, silkinip gitdi.

Öň terslin-oňlyn, egri-gyşyk, başly-barat, başaşak goýlan zatlaryň köpüsi ýerli-ýerini tapyp ugrady.

Semizlikden ýaňa gözleri ýumlup, gulaklary ýitip giden Bally Kaşaň bu gezek ahmal galdy.

Kazylaryň, prokurorlaryň, hukuk goraýylaryň köpüsi ýyldyrym çaltlygynda çalşylyp ugrady.

Bally Kaşaň munda-da äwmedi. "Äý, indiki geljekleriňem agzy bardyr-a, bokurdagy deşikdir-ä!" diýdi.

Birdenem...

-- Adamlar! Neşe belasynyň garşysyna barymyz, agzybirlik bilen aýaga galmasak, göreşmesek bolmaz!

Täze Ýurt baştutanyň bu sözleri Bally Kaşaňlar üçin tomsuň günü gök gürlän ýaly boldy.

Şu çaka čenli muny şeýle batyrgaý, şeýle aç-açan aýdyp bilen adam bolmandy.

İşıgaýdan Bally Kaşaň munda-da hiç zat aňmadı. "O nähili? Sunça ýyllap "Bizde ýok!" diýlip gelnen zadyň, ýok zadyň garşysyna bular nähili göreşjekkä?". Ol ätiýaçdan, oňa-muňa, etrapdyr welaýata aýlanyp, tanyş-bilşu — dost-ýarlaryny barlaşdyryp gaýtdy. Göräýmäge, barysy, bar zat ýerli-ýerinde.

"Äý, diýerler-de, goýarlar. Öňem şeýdilýädi, ýene şeýderler".

Kän wagt geçmänem, onuň örän uly diýip ýören tanyşlarynyň biri ýüzüni garaňka tutup, reňni-roýy gan-petsiz, eginleri pogonsyz, ýonekeý eşikde Ballynyňka geldi:

-- A-how, Bally, "Türkmeni dürtmeseň – duýmaz" edip oturma-da, öz gara başyň gamyny iý, ýogsam, seniň öz kokunyň iýýäler basym...

Bally Kaşaň hasanaklap, derhal aýaga galdy. Emma, galaňda, nirä gitjek? Bu malu-mülk, bu agyr döwlet bilen görünmän-bilinmän, birden göterilip bolýarmy? Şu günde-ertede täze "ýükem" geljek. Ol "ýuki" garşylap-ugratmasa, Ballyň kokunyny, anha, şonda iýerler. Asmana uçaý sen...

Emma...

Içine-daşyna näçe pullar siňen bu köşgi-eýwany, eýsem, kime goýjak? Şärikdeşin Züleyhany, ähli öten-geçene, giren-çykana şáyat -- Rüstüm öküzi, iň bärkisi, Ugurly dälini nätjek? Däli bolsa-da, depek bolsa-da, yzyňda artykmaç şáyat nämä gerek? Onuň däli-depekligine seretmezler, aýtdyrarlar. Rüstüm öküziňem içine bir depende, bilbil ýaly saýradarlar. Gerek bolsa, gapyňdaky itiňe čenli gürledip, şáyat edinäýsin şular...

... Ertesi ir sáherden, bu howla, doğrudanam, bir alamat aralaşdy. Ilki bilen-ä, derwezäniň agzynda ırkiljiräp duran Rüstüm öküziň edil burnunyň öň ýanyndan bir garlawac gaýdyrylyp geçdi-de, howla sümdi. Ýerden ýörän jandar bolsa, Rüstüm öküz ony nätmelidigini bilýär welin, asmandaka alajy bolmansoň, diňe "Hüst... hüst... häyt!" diýmek bilen oňaýdy. Garlawac höwürtge gurnara bir amatly ýer peýläp ýören bolarly. Ýone ol munda kän eglenmedi. Rüstüm öküziň öňünden ýene bir gezek okkesdirmeye geçdi-de, gaýyp boldy. Rüstüm öküz bu gezek "Hüst!" diýmäge -de ýetişmedi.

Onuň yz ýanyndan, Bally Kaşaňň gezelenç seýline goýberilen aw iti Laýka gürüm-jürüm boldy. Nirä gitse-de, "Laýka-a!" diýlenden, seňkildäp geläýyädi welin, gelenok, ynha...

Howluda daňylgy duran ýarak köpegem, daşardan maşyn sesini eşidip, haýbat bilen üyrjek boldy-da, birdenem, adam üsgüren ýaly, "Kühhä-kühhä..." edip, üsgürip ugrady.

Bally Kaşaň maşyn sesine atylyp çykdy. Görse, "hatarly kerweni" gelipdir.

Bally "ýükli" maşyny howla salandan, "ýük" getirenleri assyrynyk bilen soraga tutdy. Ýollar gowumy? Hiç hili üýtgeşiklik ýokmy? Ýolda-yzda dartyşyp-çekişen, müňkürlük eden bolmadymy? Maşyny barlanlarynda nähili, önküler ýaly göwünli-göwünsizmi ýa... Ýok, bar zat öñki-öñkülik ýaly-la!

Onda-da, nämedir bir zat Ballynyň böwrüne sanjy bolup dur. Göwnüne bolmasa, kimdir biri gulagyna "Ynanma, ynanma, ynanma!" diýip pyşyrdap oturan ýaly.

* * *

Ullakan ýük maşyny howla girip, Bally Kaşaň ikiýana zowzuldap ugran wagty, bilniksizje ýitirim bolan Ugurly az ýöräp – köp ýöräp, iki ýoluň aýyrdyna geldi. Sagdaky ýol-a etrap merkezine, çepdäkem hol garagörnümäki belent gonamçylyga baryp guitarýar.

Paşaguly aga bilen geçen gyş şu ýerde maşyndan düşüp, soň öwlüyä tarap pyýadalap gidişleri Ugurlynyň göz öňüne geldi. Ol "atyň" başyny çepe burdy.

... O wagt, üstüne akja gardan, ýukajyk kepen atynan mazarlar, göýä, üšeýän ýaly ýa-da kimdir birinden, nämedir bir zatdan gorkýan ýaly, bir-birine gyslyşypjyk ýatyrdylar. Indi bolsa, ýazyň ýyly demi süňklerine ornan ýaly, bırhili ýazylýdpdyrlar... Ugurlynyň ejesiniň şo gyş gündünde, akmaýa çöken ýaly bolup oturan guburynyň üstüne-de o görgülä dirikä nesip etmedik ýaşyl begres ýapylypdyr.

Hanha-da Batyr! Onuň guburynyň başujundaky daşa siňdirilen suratyny uzagrakdan synlasaň, Batyr öz mazaryndan kellesini göterip, garagolja gözlerini ýyldyradyp oturan ýaly duýulýar. Batyryňam, ondan daşrakdyru-ýakynrakda ýatan mazarlaryňam başuç daşynda kileň "1970..." ýa-da "1971..." diýip başlanýan ýazgylar dur. Aglabा, Ugurlynyň deň-duşlary. Edil Paşaguly aganyň 1923 -nji ýylda doglup, 1941-de-de urşa giren deň-duşlary ýaly...

A-how, oglanlar, bu nätdigiňiz boldy?! Beýdip, palaç ýaly pürrelän kim sizi? Ýa şeýdip, azapdan dyndyk edip ýatyşyňzmy indi? Yzyňzda ganlar aglap galanlaryň halyndan, heý, habaryňyz barmy siziň?!

Ugurly "atyň" başyny yza öwürdi. Etrap merkezine ýetibem, heniz ýeke gezek görmedik-girmedik jaýynyň salgysyny almak üçin, aýak çekdi. Yzyndan has-haslap gelýän pyýada ýüzlendi:

-- Agam, bi milisäň jaýy nirräkdedir?

Ugurly, ýaňky pyýada pyňkyrar öydýärdi welin, ýok, pyňkyrmady, gaýtam, "Mundan beýlæk gidersiň, ondanam -- eýlák!" diýip, anyk, düşnükli salgy berdi.

Emma, ýaňky pyýadanyň diýyän ýerinde bir däl-de, iküç sany howly, iküç sanam derweze bar eken. Ugurly bularyň haýsyna girjegini bilmän, biriniň öňünde aýak çekdi-de, yzyna garanjakladı. Görse, hälki salgy beren pyýada meňzeş ýene bir pyýada hasanaklap gelyär. Geň ýeri, Ugurly entek zat soramanka, ýaňky pyýada bir eliniň başam barmagyny gapdal ýatyryp, Ugurlynyň deňindäki derwezä tarap ümledi-de, ýoluň o ýüzüne geçdi. Ugurly syrygyny derwezäniň daş ýüzünde, bir agajyň aşagynda duwlady-da, howla, ondanam aňryk -- iki gat jaýa girdi. Girendenem, bir papakly ýigit onuň al-petinden aldy:

-- Nirä?

-- Başlygyň ýanyna, weý?! -- diýip, Ugurly geňirgendi. -- Iň ulusynyň ýanyna! -- diýibem, sözünü has bekitdi.

Nobatçy ýigit onuň sal-sal eşiklerini, ýalaňaç aýaklaryny boýdan-başa synlady-da:

-- Men şol --başlyk! -- diýdi. -- Aýdyber, näme?

Ugurlam öz gezeginde ony mazaly bir synlady-da:

-- Täzesimi? -- diýip sorady.

-- Howwa, iň täzesi!

-- Onda... sen meniň Bally daýymy tanaýaňmy?

-- Howwa... tanaýan. Bol-how, aýt basymrak! Bärde kän durmak bolanok.

-- Şoňka täze ýük geldi. Häzir howlusynda dur. Alplar obasy, Gahrymanlar köçesi, altmyş altynjy jaý... Özem zatlaryny ýygnaşdyryp ýör. Uçara bildem bar, maňa "Jipi" ýuwup goý, men ertir irden bir ýere gitmeli" diýdi.

Nobatçy bu dälipisint ýigdekçäni basymrak ugratmak üçin, öňündäki depdere howul-hara bir zatlar belleşdirdi-de:

— Bolanymy? — diýdi.

— Howwa... Haçan barýaňyz?

— Sen gidiber arkaýyn! Bararys, bararys... — diýip, nobatçy öňünde duran gara telefona ýapyşdy. Ugurlynyňam öz telefonjygы ýadyna düşdi. Ol goltugyndan telefonjygyny çykardy-da, "jüýk" etdirip, düwmejigini basdy:

— Şo tilpunyň nommuryny maňa-da aýt-la, başlyk?!

Onuň elindäki telefony çaga oýnawajydyr öýden nobatçy ýylgyrdy-da, kellesine gelen sanlary aýdyşdyryp goýberdi.

— Bolýa, sagja bol, başlyk! Ýöne barsaňyz, meni hökman tapyn! Maňa Ugurly diýýäler, Ugurly Alpam diýäýäler... Men hemme zady görkezerin.

Ugurly iki gat jaýdan çykyp barýarka, pete-pet gelen sypaýy geýnünwli, goltugy papkaly ýaş ýigidiň deňinden oýturaklap geçdi-de, derwezä tarap ýumlugdy.

Ol ýaş ýigidi gören nobatçy bolsa, oturan ýerinden zöwwe turup, dim-dik boldy-da, sag elini papagynyň etegine ýetirdi:

— Yoldaş Mämmetşaýew! Men etrap içeri işler bölüminiň nobatçysy seržant Keljäýew! Siz ýokkaňyz, hiç hili hadysa, hiç hili täzelik bolmady. Hemme zat gülala-güllük!

Nobatçynyň bar gorkusy — başlyk dälini görendir, indem "Bi bärde entäp ýörenler näme?" diýip gygyrar öýdýärdi. Emma, başlyk hiç zat diýmän, diňe başyny atdy-da, öz kabinetine tarap geçip gitdi.

Nobatçy içinden "Hudaý sowdy, hernä!" diýip, ýeňilik bilen dem aldy.

Ugurly daş çykansoň, syrygyny goýan ýerinden tapmady. Şondanam möňňürip, Bally daýysynyň gaşyna gaýtdy.

* * *

Bally Kaşaňyň howlusynda bolsa geň-taňlyklar dowam edýärdi. Öýlänara bir seretseler, ýük maşynyň iki tekeri birden boşap, pyssaryp ýatyr.

Bu artykmaç kellagyrylary birýüzli edip, Bally Kaşaň öz myhmanlary bilen ýaňybir şagal mesligine başlanda, daşarda gopan ýakymsız erkek agysy onuň ganyndan garynja ýörän ýaly etdi. Ol myhmanlarynam unudyp, daşaryk ylgady. Görse, derweze tarapdan ulili bilen möňňürip, Ugurly gelýär.

— Näm boldy, nämä zörledyäň?

— Atymy ogurlodylo-o-o-or...

— Häý, atyň başyňy iýsin seniň... Ýit, ýok bol!

Ugurly şol möňňürip barşyna, öz höwürtgejigine sümdi.

Ballynyň şu gunki irginsiz, düşnüsiz howsaladan, agyr-agyr pikirlerden, sebäpsiz gorkudan ýaňa gysylip-gysylip bir gysym suwa dönen ýüregi, ýaňky zorruldydan soň, henizem ýerine gelmän, bogazynyň aşak ýanynda bir ýerde tars-tars urýardy.

Ýamaşgan myhmanlaryň ýanyna baransoň, olara syr bildirmezlik üçin, Bally ýene şol köneje emeline tutdy: hem iýdi, hem gürledi, hem güldi.

Şol aralykda-da onuň öý telefony yzly-yzyna, howsalaly jyrlady. Bally trubkany galdyryp, "Alýo!" diýenden, "guk-guk-guk" boldy. Bally Kaşaň ýerinde oturyp-oturmanka, ýaňky telefon ýene jyrlady. Bu gezek aňyrdan bir aýal sesi "Allo..." diýidi-de, yzy ýene "guk-guga" ýazdy. Kimkä bi işini tükedeni? Züleyhaň sesine-hä meňzemedi.

Züleyha, Züleyha... Şu gezek şu ýükün günäsi-sogaby, girdeji-çykdaýsysy Züleyhanyň boýnuna atylaýsa, näderkä? Erbet pikir däl-ow şol! Görgüli, köpden bări obada birinji bolmagyň, Ballyň sarkyndysyny däl-de, "gaýmak" ýalamagyň arzuwynda. Arzuwyna ýetsin-dä bir gezejik. Barybir, sen indi hiç zada ýetişmeýäň, Bally! Bu "ýük" seniň nesibäň däl, Bally! Gaçmaga ýetişseň, zor boldugyň, Bally!

Bally Kaşaň jübülerini sermeläp, el telefonyň gözledi. Soňam, telefonly pikirini goýbolsun edip, Rüstemi çagyrdy:

— Eý, öküz, bar, o dälä aýt, Züleyhany çagyrsyn! Dek hazır...

Ýogyn ardynjyrama Balla öýde myhman barlygyny ýatlatdy. Ol ýene ha-ha-haýlap ugrady. Düşnüsiz gülküdir gürrüniň arasynda, Bally "ýükün" edil önküleri ýaly kabul edilip, gürleşilişi ýalam tölenjekdigini düşünkli edip ýaňzydansoň, häliden bari biri-biriniň yüzüne soragly seredişip oturan myhmanlar az-kem ynjadylar. Ortadaky hantagtanyň üstünde kiçiräjik heýkel ýaly hekgerip duran suwçılımiň közi täzeden köräp, lykyrdysy ýygylaşyp, tüssesi goýalyp ugrady.

... Ilkagşamyň ümүş-tamşynda, derwezäniň öñünde sortduryp, kä köçä seredip, kä ýeňsesine diňşirgenip duran Rüstemyň oküz, ol gaýradan çalt-çalt ýöräp gelýän pyýadany saýgaryp, hüserildi. Pyýada onuň deňrägine geliberende, ädimini gowşadyp, birdenem sägindi-de, Rüsteminiň yüzüne seretmän:

-- Hojaýnyňa aýt, ertir ablawa⁾ boljakdyr! -- diýip pyşyrdady-da, ýöräberjek ýaly edip, ýene kürtdürdi: -- O däliňizem-ä polisiýa baryp gaýdypdyr...

Pyýada alagaraňka garyşyp, gözden ýitdi.

Azarlaphy, eňkamy giden, içinden Balla-da, myhmanlara-da, Ugurla-da, ýaňky gelip-geçene-de söğünip duran Rüstem oküz içeri girmäge-de ýaltanyp, duran ýerinden Bally Kaşaňa jaň etdi:

-- Hojaýyn, daş çyksana, bir zad-a boljak diýyä...

Bally Kaşaň el telefonyny bada-bat ölçürip, böküp turdy.

Şu aralykda bir ýerden tapylyp, ýaňya gapynyň bosagasynyň agzynda süýnen Laýka, içerden düňk-düňk aýak sesini eşidip, hasanaklap galdam welin, ýetişmedi, batly açylan gapy onuň kellesine jarkyldap degdi. Laýka waňkyryp gaçdy.

-- Häyt, seniňem bir... -- diýip, Bally Kaşaň salpygulagyň yzyndan sögündi. -- Näme, senem indi gapy diňleýänçi goýdularmy?!

Rüstem oküz "O... o... o... u... u... u..." edip durşuna, öz düşünmedik zadyny düşündirjek boldy:

-- Bir-ä gelip-gitdi... "bylawा" boljak" diýdi.

-- Näme?

-- Äý, şey diýyä-dä, "bylawा" diýyä-dä, "hojaýnyňa aýt" diýyä.

Rüstem oküziniň bu haňk-huňkunyň manysy, gulagyna gógeýin giren ýaly, kellesini silkeläp duran Bally Kaşaňyň aňyna soňurak ýetdi:

-- Nä-ä-me-e?!

Ýakasynadan ebşitlenip tutulan Rüstem oküziniň dilem tutuldy:

-- Ho... ho... ho... men-ä... o... dälem...

-- Näme diýyän?

-- Ugurly dälem... polisiýa barypdyr diýyä...

Bu habar Ballyny has-da guduzlatdy, ol Rüstem oküzü önküsindenem beterräk silterledi:

-- Şo däli haramzada gelensoň, şu taýdan diri çykaýmasyn, eşitdiňmi? Ýöne soňrak, gjiräk, düşündiňmi?

Daşardan maşynyň signaly eşidildi.

* * *

Ugurly baryp, "Züleyha!" diýenden, edil öňden garaşyp oturan ýaly, içerden biri omzap-münzäp daşaryk çykdy. Pah, seniň "Züleyha" bolaýşyň! Aýal lybasyna giren oküz gassaby ýaly, gözleri ýekegapanyňky ýaly, boýun diýeniň ýitip gidipdir... Emma, muňa seretmezden, "Bally daýym çagyrya!" diýlenden, Züleyha keýik ýaly böküp, içeri girdi-de, derrewem çykyp, "Toýotasyna" atlandy. Ugurla "Mün!" - zadam diýmän, etek atly -- ýeň ýedi, tozan turzup gaýdyberdi. Ugurlynyň "aty" oňkudanam täze, o-da onsoň jylawy ýazdyryp, ras basdy gamça.

Bally Kaşaňyň derwezesiniň öñünde Ugurlynyň aty ürkdi, özem gorkdy. Önler Ugurly aňyrdan at çapdyryp, "Aç, aç!" diýip gygyryp gelenden, Püstem oküz dereçäni açardy-da, Ugurly deňinden geçip-geçmäňkä, ýeňsesine bir şarpygy sugşurmaga çalşardy, bu onuň "gapy hakydy".

Emma, bu gezek dereçe açylmady, Rüstem oküzem ýerinden butnaman, iki elini bykynyna urup, "hos-hos-hos" edip dur.

— Rüstem! Gelmedimi ol? — diýip, howludan Ballynyň haýkylygy eşidildi. Beh, Züleyha entegem...

) Oblawa — töwerekleyin gabaw. --- Awtor.

Rüstem öküz ýene bırsaly “hossuldap” durdy-da, dereçäni açyp, Ugurla “Gir!” diýen ýşaraty etdi. Ugurly uly howatyr bilen, Öküziň deňinden geçip, howla girdi.

Züleýhanyň maşyny eýýäm howluda dur.

Bular başga kime garaşýarlarda?

Bally Kaşaň-a Ugurlynyň ýüzüne-de seretmän, jaýyna girip gitdi. Ugurlam öz ýatyp-turýanja hütdügine tarap yöneldi. “Sen gaç-da, başyň gutar, oglum...” Ugurly diňşirgenip, aýak çekdi-de, ýeňsesine gaňryldy. Görse, Rüstem öküz henizem iki elini bykynyna urup, onuň yzyndan seredip dur.

Ugurly ýsygy ýakman, öz hütdüginiň ýeke-täk penjiresinden seredip, kän oturdy. “Başlyg-a gelmäni goýbolsun edäýdi öýdýän?” Ugurly telefonjygyny ýagta tutup, düwmejigini basdy. Jüýk-de ýok, jyk-da... “Be-e, gelmese, nätmeli?”

“Sen gaç, oglum...”

“Bulary taşlap, nirä gaçjak? Hany, akylyjygym, pikir et!”

Ugurlynyň bir ýyl içinde eýýäm öz ýaşy bilen deňečerleşen akyly aldygyna işläp, oňa her minutda bir ýol salgy berýärdi. Yöne, hiç birem bolanok.

Adamyň akyly öz ýaşyndan birazajyk önde gitse, gowy... Şu howlyny, bu Ballyny garawullap ýatanyň bilen, bularyň hatda külünü asmana sowranyň bilenem iş bitmejekdigine düşünmek üçin, ýigrimi ýaşyndaky ýigide, iň bolmandan, ýigrimi baş ýaşly akyly gerek.

İçerde Ugurly urunýar, daşarda -- Bally. Ugurly hütdügine syganok, Ballam -- köşgi-saraýyna.

Ugurla-da, Balla-da şunça “Gaç!” diýilýär welin, ýa ynananoklar, ýa nirä gaçjagyny bilenoklar ýa-da hersi ilki gaçmany namys bilýär, garaz, ikisem gaçaýanok.

Bally ýerzeminine bir girdi-de, esli salym eglendi. Soň çykyp, “Jipe” bir zatlar ýükledi. Maşynyň gapylaryny ýapybam, daşyndan birlaý aýlanyp çykdy-da, öye girip gitdi.

Ugurlynyň gulagyna daşardan maşyn tormozynyň jygyl dysy eşidilen ýaly boldy. Gowuja diňşirgense, tormozyň jygyl dysy däl-de, itiň çyňsamasyna çalymdaş. Howluda hiç kim görnenok.

Ugurly ýuwaşlyk bilen daş çykdy, çyňsama ýene gaýtalandy, ýöne görünýän ýerde it-ä ýok. Bu sesiň ýerzemin tarapdan gelýänini çak eden Ugurly şoňa tarap ugrady. Ýerzeminin gapysyny çekende, onuň gulpsuzlygyna geň galdy. Ol ýerzemine girip, yzyndan gapyny berk ýapdy-da, çyrany ýakdy. Görse, edil öň ýanynda gözlerini balkyldadyp, Laýka dur. Ol Ugurlynyň aýaklaryna gysmyljyrap, ýene çalaja çyňsady. Ugurly aşak oturandanam, salpy gulaklaryny onuň dulugyna sürtäp, ellerini, yüz-gözünü ýalaşdyryp ugrady.

Laýka Ugurlynyň ýadyna goşany saldy. Ol bada-bat turup, goşanyň asylgy duran ýerine seretdi. Goşa ýerinde ýok.

Ýerzeminin içem, doňuz giren ýaly, agdar-dünder, her zat bir ýerde pytraşyp ýatyr.

Laýka ýerinden galdy-da, birdenem zatlaryň üstünden böküp, bir ýere sumat boldy, soňragam çyňsap, Ugurlyny çagyrdy. Ugurly onuň sesini yzarlap barsa, bir burçda, akyr-ukurlaryň arasyndan goşanyň nili somalyp dur. Ol emaý bilen goşany sogrup alyp, omrup gördü. Goşanyň iki gözüne-de ok sürülgii dur.

Laýka-da ýene Ugurlynyň aýaklaryna süýkenip, çyňsap, boýnuna böküp ugrady. Samsyk, awa gidiljekdir öýdýä şu wagt...

Ugurly goşany egninden asyp, gapynyň agzyna bardy-da, çyrany örürdi. Şol wagtam daşardan agyr ädigiň gorsuldysy, soňam “Eý, e-eý, nirde sen-eý?” diýen ses eşidildi.

Ugurly ýuwaşlyk bilen gapyny gaýtadan kiltledi, garaňkyda, Laýkany görmese-de, oňa tarap barmagyny çommaldyp, “Çüş-ş” etdi.

Ädikler gorsuldap, yzlygyna geçdi. Soňragam, daşyň üstüne demir oklanan ýaly, bir zat alaşakyrdy bolup ýere gaçdy. Birdenem, Ballynyň:

-- Tap! Ýere girenem bolsa, tap hazır! -- diýen sesi geldi. -- Hununy sorajak barmy onuň menden başga...

Rüstem öküziň ädikleriniň gors-gorsy bir ýakynlaşyp – bir daşlaşyp, ahyrsoňam ümsüm boldy, derwezäniň ýňranjyrap açylyp-ýapylan sesi eşidildi. “Eý, eý, e-eý?”

Ugurly garaňkyda Laýka ýüzlenip, “Laýka, sen gal! Laýka, ýat!” diýip buýurdy-da, kildi ýazdyryp, ýuwaşlyk bilen daş çykdy. Gulkı-galmagalyň çogup çykýan jaýyna tarap bukdaklap

barşyna, ol bir demre bûdredi, eglip seretse, tirsek boýly maşyn açary. Ugurly goşany egninden sypyrdy.

Gapynyň açylanyny, Ugurlynyň gireninem birbada hiç kim aňşyrmadı. Törde keserip ýatan hünnigara myhmanam ilki Ugurlyny däl-de, özlerine tarap gezelip duran goşany gördü. Ol diňe ýatan ýerinden elini gapa tarap uzadaýdy.

Şol wagt, garşysynda oturan Züleýha bir kagyzy uzadyp duran Bally Kaşaňyam kagyzly eli howada doňup galdy. Züleýha-ra, goşany görenden, çasdy.

-- Bally daýy, galdyr eliň! Eýlekiler, sizem!

"Men aýtmadymmy?!" diýip, Bally Kaşaňyň içinden biri igendi. Bally Kaşaň bir eli bilen yüzünü penalap, gyssanjyna gygyrdy:

-- E-eý, dur! Taşla tüpeňi... Sen däli däl-eý... Oýun etme, Ugryş! Muň üçin, bilýänmi, näçe ýyl berýäler... Ýegen! Gowja bol! Ugra şu ýerden!

-- He-he-he! Meň hatym bar, ýaş-şüli... Al bärík açarlary!

-- Maşynyňmy?

-- Jaýyň, howlyň açarlaryny! Bol basym! -- Ugurly goşanyň bir gulagyny şarkyldadyp, arkan gaýtardy.

-- Olar nemedé ahyryn, Ugryş, Rüstem öküzd-ä... Häzir çagyraýyn, ýa özün çagyraý, ýegen...

-- Ballyş, seret, birinji ok-a şo çilimiň kellesinden, ikinjem — seniň öz kelläňden... Okla bärík açarlary! Indi gaýtalaman!

Bally ýene "Ugryş..." diýenden, bir gümpüldi gopdy-da, ortadaky suwçilimiň tüsseläp duran kellejigi çym-pytrak boldy.

"Tüssesiz bomba" bilen edenini edip ýören pyýadalaryň bary, ýekeje goşanyň öňünde ýuzin ýatdylar. Ýaňy bir huşuna gelip ugran Züleýha bolsa, suwçilimiň bir tikejigi maňlaýyna şapylap degenden, "Hiýh!" etdi-de, ymykly özünden gitdi.

Goşada ýene bir okuň galanyny Bally Kaşaň gowy bilýärdi. Şonuň üçinem, ol indi gürlejek bolmady-da, ýuzin ýatan ýerinden, kiteliniň jübüsini dörüp, bir düzüm açary çykardı, ýüzünü galdyrmanam, açarlary Ugurla tarap oklap goýberdi. Bu däli ýigidiň niýetini ol entek aňyp bilenok...

Bularyň oturan jaýynyň gapysyny gulplap, daşyndanam hälki daýaw açary keseligine gysdyran Ugurly, seresap ätläp, goşany öňe gezäp, daş çykdy, hiç kim ýoklugyna göz ýetirip, derwezäňem gulplady-da, ýoluň o ýüzündäki gyrymsylygyň arasynda ýuzin düşüp, Ballyň howlusyny garawullady ýatyberdi.

Bar zat ýerbe-ýer, goşa gapdalynda, Bally Kaşaň gulp astynda... Ä birden täze başlyk sözünde durmasa näme? Eý, akylym... Bulary indi bu ýerden diri sypdyryb-a bolmaz... "Dogry!" diýip, Paşaguly aga pyşyrdady.

Emma, Ugurly bir zady — özündäki ýaly telefonyň Bally Kaşaňda onusynyň, onda-da in gowusynyň bardygyny, ýany telefonly Rüstem öküziňem daşarda bir ýerlerde gorsuldap ýörenligini ýatdan çykardı.

"Bararys!" diýenler geljek bolsa — gelerce boldy. Geläýenok birem.

Goňşy köçeleriň birinde maşyn sesleri eşidilen ýaly boldy, ýene dym-dyrslyk. "Gaç, oglum..." diýip, Paşaguly aga ýene öňki heňine başlady.

Ugurly birdenkä depesinde gopan bir jarkyldyny eşitdi hem gözlerinden syçrap giden ody gördü. Depesinden ýogyn armatury inderen Rüstem öküziň öz elinden açarlary gaňryp alanynam Ugurly duýmady. Ýaňy bir öz ýerini tapyp ugran juwan akyl ýene bu bedibagt kelläni terk etdi. Depesinden akan ganlar bada-bat gözleriniň öňüne perde boldy. Emma, akylyň ýerine ýene däli güýç gelip yetişdi, Ugurly uzak ýatman, bada-bat aýnaldy. Indi bu güýjün öňünde Rüstem öküz-ä däl, döwler duraýsyn! Ugurly gözlerini gapan gara gany süpürişdirip, daş-toweregine seretdi. Görse, Bally Kaşaň küje, Rüstem öküz küje, Paşagulydyr Batyr küje... Diňe hol aňyrda, agyr derwezäniň öňünde Gitleriň bunkeriniň gapysyny açjak bolup, ýogyn syrtyny eýlák-beýlák gyşardyp duran Gimmleri gördü. Gimmleriň näme üçin hasanaklaýanynam ol bada-bat aňdy: häzir Gitleriň gaşyna baryp, "Ugurly Alpy tutduk!" diýekdir. Tutarşyň-a sen...

Ugurly toweregini sermelände, gapdalynda ýatan goşanyň sowuk niline eli galtaşdy. "Gimmleriň" bu goşany görmän gidişine Ugurlynyň gülküsi tutdy. Ýone häzir gülmek bolanok... Gimmler gidip barýar!

Ugurly Gimmleriň ýap-ýasy ýeňsesiniň edil çukurjygyny nyşana alyp, mäşäni gysdy. "Gimmler" duran ýerinde, haýatdan bökjek ýaly, dik ýokaryk bir towusdy-da, ýere ýazyldy. Ugurly daşyndan:

-- Buýruk ýerine ýetirildi, ýoldaş Žukup! -- diýdi-de, gursagyna patyladyp urup, ilkinji "ordeni" öz döşüne dakdy.

Biwagt gopan bu tark-turka obanyň itleri waňkyryşyp, eşekleri aňnyryşyp ugrady. Emma, adam garasy welin görnenok. Ýekeje dälisiniň tenha özünü söweše ýollar oba, demini alman, dymyp otyr.

Soňrak, Bally Kaşaňyň jaýynyň ikinji gatyndaky penjireleriň biri iç tarapyna jarkyldap açyldyda, owadan gözenegiň aňyrsynda bir betnyşan kelle peýda boldy. Kelle ilki Ugurlynyň adyny tutup, soňam Ugurlynyň ejesini, enesini, ata-babasyny, bolmadygu-dogulmadyk bajylaryny ýatlap, kömege çagyryp başlady. Ugurly onuň häli-şindi açylyp-ýumlup duran agzyny nyşana aldy-da, mäşäni gysdy. Emma, goşadan bu gezek ses çykmary. Ugurly Alp ahmyr bilen maňlaýyny goşanyň gundagyna urdy. Ýone ýaňky kelle-de ýitirim boldy, içerä-de ümsümlik aralaşdy.

Akyl gideni bilenem, huş gidäyenok. Ugurlynyň ýadyna açarlar düşdi. Ol bököp turdy-da, bir aýagyny uzadyp – birinem içine ýygryp ýatan Rüstem öküzi arkan agdaryp, onuň jübülerini barlady. Açarlary tapman, töweregine seretse, açarlar derwezäniň gulp deşiginde dur. Ugurly açarlary sogrup aldy-da, derwezäň deşiginden jyklady. Bally Kaşaňyň jaýynyň aşaky gatyndaky penjirelerden çogup çykýan yşyk onuň gözlerine dym-gyzyl ýalnyň dilleri bolup göründi. Bu-da Ugurlyny gyzykly bir pikire iterdi. Ol ýamaşgan Rüstem öküziň üstüne egildi-de, onuň jübüsinden otluçöpüni sogrup aldy. Howlynyň iç ýüzündäki, bir çeti haýata, bir çetem iki gat jaýa degip duran uzyn bassyrma seredip, onuň aşagyndaky başly-barat örülip basylan tagta-tugtalardyr boş hatalary... göz öňüne getirdi, Ballynyň "Şu taýyny parýadyk etjekmi sen ýa ýok? O däli samsyk bir gün otlap goýberse, bilýäňmi?!" diýip, Rüstem öküziň üstüne gygyrşyny ýatlap, çalaja "He-he-he..." etdi. Soň Ugurly özüniň zordan ilteşip duran ýeňleriniň bir taýyny goparyp alyp, oňa ot berdi-de, haýatdan aşyryp, bassyrmanyň aşagyna oklap goýberdi. Bassyrmaň astynda ştyrdy, şatyrdy gopup ugrady. O taýdan gösterilen ot az salymdan iki gat jaýyň bir burçuny, soň penjirelerini ýalaşdyryp başlady. Jaýyň içinde ýene güpürdi, gyk-bak gopdy. Şol gykylygyň arasynda-da, Ugurlynyň gulagyna itiň naýynjar çyňsamasy eşidilen ýaly boldy. Onuň beýnisiniň abat galan iň soňkuja öýjüğinde "Laýka... Laýka galdy..." diýen pikir peýda boldy. Şu aýylganç howluda Ugurlyny adam hökmünde sylap gelen ýeke -täk jandaryň perişan şekili onuň göz öňüne geldi. Ol hasanaklap, derwezäniň gulp deşigine açary sokdy. Derwezäni açyp, içerik ätlän ýerinde-de, çat maňlaýyndan degen ok ony, birwagt tüpeň dependäkisi ýaly, diň-arkan serreldip goýberdi...

Bu wakanyň soňam edil kinolardaky ýaly boldy: Bally Kaşaňyň howlusynyň daşy bada-bat polisiýanyň, ýangyn söndürjileriň, "Tiz kömegiň" maşynlaryndan doldy.

Gaşlaryna çenli çirkizilen, aýy tüsseden ýaňa gabaklary çöwrülip, gözleri hanasyndan çykara gelen Bally Kaşaň iki sany daýaw ýigit goltuklap, alyp çykdylar. Goşarlary gandally Bally Kaşaň ent-ment bolup gelşine, birden "Aý, Züleýha, Züleýha-a-a!.." diýip aýdyma gygyrdy. Aýdymyň yzy aňyurma ýazdy:

-- A... a... a... a-a-a-a! Ha-ha-ha-ha-a-a!!!

Gözlerini giňden açyp ýatanam bolsa, Ugurly Alp bu zatlaryň hiç birinem görmedi.

* * *

... Nemrut patyşa Ybraýym aleýhissalamy oda atanda, garlawac janawar čüňkjagazynda suw getirip, oduň üstüne guýýarmış.

"Garlawajyň suwy bilen, ot ölçmedi. Emma, kyýamat-ahyra çenli onuň ýagşy ady galdy".

Rabguzy, "Kysasyl-Enbiýa".